

M. SZABÓ MIKLÓS¹**Reményi Gyula vezérőrnagy „Munkafüzete”
Csehszlovákia megszállásának katonai előkészítéséről****The „Notebook” of General-Major Gyula Reményi on the
Military Preparation of the Occupation of Czechoslovakia****Absztrakt**

A tanulmány Reményi Gyula vezérőrnagy, a vezérkari főnök általános helyettese, 1. (hadműveleti) csoportfőnök – 1968 nyarán a csehszlovákiai megszállást előkészítő HM operatív csoport vezetője – „Munkafüzet”-ét mutatja be, amely az 1968. július 17. és 31-e között az operatív csoporthoz érkezett értesítéseket, parancsokat, tevékenységeket rögzítette addig a pontig, amikor az elsőlépcső-hadosztályok elérték a „teljes készenlét”-et. A dokumentum érdekessége, hogy nem utólag, hanem a munka menetében készült, és Reményi pillanatnyi benyomását, érzését is tükrözi, s pontosan nyomon követhető belőle a Zala-gyakorlat fedőnevű előkészület minden politikai és katonai momentuma.

Kulcsszavak: Reményi Gyula, Csehszlovákia megszállása 1968, „Sumava-gyakorlat”, Zala-gyakorlat

Absztrakt

The study introduces the „Notebook” of Major-General Gyula Reményi, the General Deputy of the Chief of Defence – head of directorate 1. (operations) – and leader of the operative group preparing the occupation of Czechoslovakia in the timeframe from 17 to 31 July 1967 in which he recorded the messages, orders, and activities to the point first echelon divisions reached full readiness. Interesting aspect of the document is its on-time and not ex-post recording thus reflecting General Reményi’s momentan impressions and feelings. The document helps trace the political and military momentum of the so-called Zala exercise.

Keywords: Gyula Reményi, occupation of Czechoslovakia 1968, „Sumava” exercise, Zala exercise

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, az MTA rendes tagja, Professor emeritus, E-mail: szabo.miklos@uni-nke.hu

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

HISTORIOGRÁFIAI VILLANÓFÉNY

Ez alkalommal, ezzel a publikációval – terjedelmi korlátok következtében –, csak nagyon tömören, a katonai megszállás előkészítése kérdéskörében van mód tájékoztatni az Olvasót. Ezért feltétlenül fel kell hívnom a figyelmüket olyan összefoglaló munkákra, mint Pataky Iván: *A vonakodó szövetséges*;² Ehrenberger Róbert (szerk.) *„A dolgozó népet szolgálom”*;³ M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története*;⁴ Dr. Számvéber Róbert – Laczovics Erika – Solymosi József: *„Zala” 1968 – Az MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály hadművelleti naplója Csehszlovákia megszállásának időszakából*;⁵ Horváth Miklós – Solymosi József: *A Magyar Néphadsereg a Varsói Szerződés kötelékében (1957–1991)*;⁶ Jagodics Péter: *1968 Egy elfelejtett hadjárat. A zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészhadosztály és a katonai elhárítás részvétele Csehszlovákia megszállásában*,⁷ valamint M. Szabó Miklós jubileumi cikksorozatai a *Hadtudomány*, illetve a *Honvédségi Szemle* 2018–2019. évi számaiban.⁸ Ezek levéltári dokumentumok alapján mutatták be a megszállást eredményező politikai eseményeket, a katonai intervenció előkészítésének, begyakorlásának és végrehajtásának főbb mozzanatait, történéseit.

AZ 1968-AS ÉV FŐBB POLITIKAI ESEMÉNYEI

Az ún. Prágai tavaszt elindító egyik fő ok a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága 1967. októberi plenumán feltár „hiányosságok” voltak, amelyek érintették a párt belső vezetésének hibáit, a munkamódszereit, a munkastílusát, a demokratikus centralizmust, valamint a pártdemokrácia érvényesülését. Ez még csak egy kisi „hólabda” volt, ami fergeteges gyorsasággal növekedett lavinává. A KB 1968. január 3–5-i ülésének zárónapján Alexander Dubčeket választották első titkárrá, aki rögzítette az új politikai célt: „... egy

² Pataky Iván: *A vonakodó szövetséges*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1996.

³ Ehrenberger Róbert (szerk.): *„A dolgozó népet szolgálom”*. Forráskiadvány a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból. 1957–1972. Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok, Budapest, 2006.

⁴ M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2008.

⁵ Dr. Számvéber Róbert – Laczovics Erika – Solymosi József: *„Zala” 1968 – Az MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály hadművelleti naplója Csehszlovákia megszállásának időszakából*. (Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok) Püedlo Kiadó, Nagykovácsi, 2012.

⁶ Horváth Miklós – Solymosi József: *A Magyar Néphadsereg a Varsói Szerződés kötelékében (1957–1991)*. In: *Magyarország Hadtörténete 1919-től napjainkig*. Szerk. Horváth Miklós. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018.

⁷ Jagodics Péter: *1968 Egy elfelejtett hadjárat. A zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészhadosztály és a katonai elhárítás részvétele Csehszlovákia megszállásában*. Szülőföld Könyvkiadó, 2018.

⁸ M. Szabó Miklós: A „prágai tavasz” és a katonai megszállás magyar diplomáciai iratok tükrében (1968. május – október.) 1–2. rész *Honvédségi Szemle*, 146 (2018/3.) 141–153., 2018/4. 140–157.; M. Szabó Miklós: A „Duna”-hadműveletből levont főbb tapasztalatok, tanulságok – a végrehajtó parancsnokok szemszögéből (1968. október) *Hadtudomány*, 28 (2018/3.) 68–78.; M. Szabó Miklós: A „Duna”-hadműveletből levont főbb tapasztalatok, tanulságok – ahogy az előjárók látták.– 1. rész *Hadtudomány*, 28 (2018/3–4.) 31–42.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

mélyen demokratikus és fejlett szocialista társadalom megteremtése, az állami-politikai élet demokratizálása...”

Egyes szocialista országok vezetői azonnal ellenforradalmi veszélyt vizionáltak, egyedül Kádár János igyekezett nyugalomra inteni: „... bár tapasztalhatók nyugtalanító jelek, szó sincs ellenforradalomról, s a kívánatos egyensúlyt nem adminisztratív, hanem politikai megoldásokkal kell megteremteni.” Szükségesnek vélte kihangsúlyozni – kedvelt kifejezése – a „kétfrontos harc” szükségességét. Bár az elkövetkező hetekben-hónapokban egymást követték az öt (szovjet, bolgár, lengyel, magyar és német) pártvezető csúcstalálkozói – kezdetben bevonva, majd kirekesztve a csehszlovák első titkárt –, ennek ellenére Andrej Grecko marsall, védelmi miniszter már április 8-án kiadta a GOU/1/87657. sz. direktíváját Csehszlovákia lerohanási tervének kidolgozására. Ezzel párhuzamosan a vezető szovjet lapokban mind nyíltabban fogalmazódott meg az ún. „Brezsnyev-doktrína”, miszerint „A szovjet példa mindenkire érvényes”, illetve „... a kommunizmus felépítésének vezető ereje a Szovjetunió. Példája, tapasztalatai általános érvényűek és megkerülhetetlenek.”

A Moszkvában május 8-án megtartott „ötös” csúcstalálkozón Leonyid Brezsnyev főtitkár már úgy fogalmazott, hogy „... a Varsói Szerződés Erőinek megjelenése felbátorítaná az egészséges erőket, magához térítené a csehszlovák néphadsereget, meghunyászkodásra készítetné az ellenséget... a szocialista Csehszlovákia megőrzése érdekében kész a legmesszebbmenő lépések megtételére...”

Ezek nem is maradtak üres szavak: május derekán több napos „győzködéssel” Alekszej Koszigin miniszterelnök és Grecko marsall kierőszakolták a – *nem tervezett!* – parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat végrehajtását Csehszlovákia területén szovjet, lengyel, NDK-s, magyar és bolgár erők részvételével. Így, június második felében lefolytatható volt a – mind csehszlovák–szovjet, mind magyar–szovjet viszonylatban sok éles ellentétet indukáló – „Šumava” gyakorlat, lényegében Csehszlovákia katonai megszállásának *főpróbája*.

A MUNKAFÜZET

Ez a publikáció – bizonyos tekintetben – lényegesen különbözik a historiográfiai részben felvillantott munkáktól, mivel azok többségükben „megszerkesztett”, előljárók által jóváhagyott, aláírt okmányokon alapulnak, míg ez a dokumentum a *munka menetében készült*, az 1968. július 17. és 31-e között az operatív csoporthoz érkezett értesítések, parancsok, tevékenységek mellett a *pillanatnyi benyomását, érzését is* rögzítette az azt azonnal, vagy pár óra késéssel rögzítő Reményi Gyula vezérőrnagynak, aki 1968 nyarán a Csehszlovákia megszállását előkészítő HM-operatív csoport vezetője volt.⁹

⁹ Reményi Gyula (1921–1998) altábornagy, a ZMNE „Pro Militum Artibus” (A hadtudományért) posztumusz kitüntetéttje. 1968-ban vörgy., a vkf. általános helyettese, 1. (hadműveleti) csoportfőnök. „Munkafüzet”-e (1968. 07. 17–31.): Hadtörténeti Levéltár, Magyar Néphadsereg (HL MN) Zala – 1968. 12. doboz (d.) Köszönöm Somkutas Róbert ny. alezredes úrnak, hogy felhívta figyelmemet e levéltári forrásra.

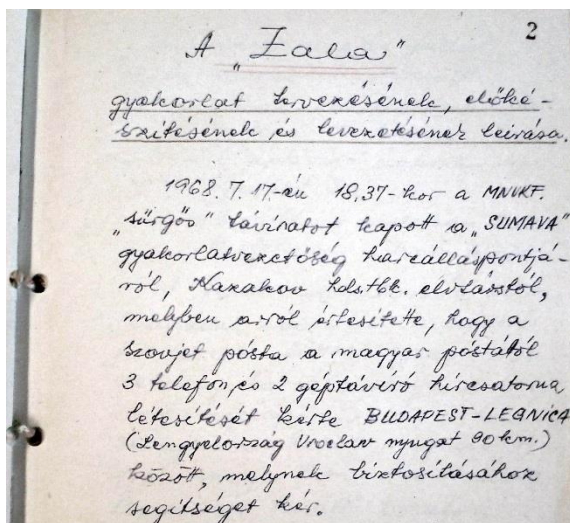
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

Reményi Gyula vörgy.

A

„Munkafüzet”¹⁰ első bejegyzése

Mint a fenti bejegyzésből látható, Mihail Kazakov hadseregtábornok, a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek (VSZ EFE) – akkor egyúttal a „Šumava”-gyakorlat – törzsfőnöke, 1968. július 17-én 18.37-kor sürgős értesítést küldött a Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének (MN VKF), miszerint a Szovjet Posta kérte a Magyar Postától három telefon- és két géptáviró-hírcsatorna létesítését Budapest és Legnica (Wrocławtól 90 km-re nyugatra, a szovjet Északi Hadseregcsoport főhadiszállása) között. Az erről csak ebből az üzenetből értesült Csémi Károly altábornagtól¹¹ ehhez kért segítséget. E „méretes” udvariatlanság ellenére Csémi intézkedett a kérés teljesítésére, sőt ennek érdekében még kölcsönzött is a Postának a HM készletéből egy csatornaképző elemet. Ennek eredményként 18-án megteremtődött az összeköttetés három távbeszélő csatornán a Mátyásföld (a szovjet Déli Hadseregcsoport főhadiszállása)–Munkacsevo (Munkács)–Lvov (valószínűleg egy „irányparancsnokság” – Sz. M.), két géptáviró-csatornán a Mátyásföld–Lvov, illetve egy géptáviró csatornán a Székesfehérvár (5. Hadsereg-parancsnokság)–Lvov vonalon. Csémi

¹⁰ A csehszlovákiai megszállás iratai a magyar okmányokban „Zala”-gyakorlat, míg a szovjetekben „Duna”-hadművelet fedőnévvel szerepelnek.

¹¹ Csémi Károly (1922–1992) katonatiszt, vezérezredes. A Honvéd Akadémia, majd a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Páncélostanszékének a vezetője (1953–1956), hadosztályparancsnok (1956–1957), a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka (1957–1961), az 5. Hadsereg parancsnoka (1961–1963), vezérkari főnök, miniszterhelyettes, a honvédelmi miniszter első helyettese (1963–1973), a Varsói Szerződés (VSZ) Egyesített Fegyveres Erők főparancsnokának magyar helyettese (1969–1984), honvédelmi minisztériumi államtitkár (1973–1984). A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntetéttje.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

altábornagy a kérést és a megtett intézkedéseket még 18-án jelentette Biszku Bélának, a fegyveres erőket felügyelő KB-titkárnak, aki azt jóváhagyólag tudomásul vette.

Néhány napos eseménytelenséget követően, Ivan Tutarinov vezérezredes, az Egyesített Fegyveres Erők Főparancsnokának (EFEF) magyarországi főképviselője július 22-én három témában kereste fel Csémi altábornagyt:

- Iván Jakubovszkij marsall¹² az iránt érdeklődött, mikorra várható válasz arra a korábbi kérdésükre, miszerint egyetért-e a magyar pártvezetés abban, hogy Kazakov hadseregtábornokot Szerzej Stemenko hadseregtábornok váltsa az EFE-törzsfőnöki beosztásban;
- ezt követően átadta Grecsko marsall üzenetét, miszerint a korábban már említett gyakorlatot a közeljövőben megtartják, s kéri, hogy egy hadosztály, „... ha ez nem megy, úgy kisebb erővel, de feltétlenül vegyünk »valamilyen formában« részt.”¹³ A gyakorlat kezdete és időtartama még nem ismert, de ezekről a döntés a közeli napokban várható, amiről időben értesítik a magyar partnert. (Jellemző a szövetségi bizalomra, hogy nem egészen négy nappal később, július 26-án 20.00-kor már el is kellett rendelni a megszállásban részt vevő zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészhadosztály [gl. ho.] részére a fokozott harcok készenléti helyzetét és a részleges rejtett mozgósítást!)
- a gyakorlattal kapcsolatban még azt is kérte a magyar féltől a szovjet védelmi miniszter, hogy járuljon hozzá egy szovjet hadosztályt ideiglenes jelleggel – a gyakorlattal összefüggésben – Magyarországra telepítsenek át.

Csémi altábornagy a fentieket jelentette Kádár Jánosnak, Fock Jenő moniszterelnöknek és Biszku Bélának, akik felhatalmazták az alábbi válasz közlésére:

- a szóbanforgó gyakorlaton egy csökkentett állományú hadosztály vesz részt;
- tudomásul veszik egy szovjet hadosztály Magyarországon való átvonulását, valamint
- egyetértenek a törzsfőnök-cserével.¹⁴

¹² Jakubovszkij, Iván Ignatyevics (1912–1976) a Szovjetunió marsallja, a Szovjetunió kétszeres Hőse, a VSZ EFE főparancsnoka (1967–1976).

¹³ HL MN Zala – 1968. 12. doboz 4. fólió (f.)

Tehát nem volt elegendő, hogy a megszállás „főpróbájában” részt vett a Magyar Néphadsereg egy-egy csökkentett állományú hadsereg- és hadosztálytörzsszel, a katonai invázióban is bűnrészességet követeltek. S az a kitétel, miszerint „valamilyen formában” vegyen részt, az bizonyítja, hogy nem „erőre” volt szűkségük, a részvétel volt a fontos.

¹⁴ Ennek előzménye az lehetett, hogy mind a csehszlovák, mind a magyar katonai vezetők minősíthetetlennek ítélték úgy Jakubovszkij marsall, mint Kazakov hadseregtábornok magatartását a „Šumava”-gyakorlat alatt. Oláh István és Szűcs Ferenc vezérőrnagyok a Politikai Bizottság számára július 5-én írott jelentésük záró bekezdésében rögzítették: „A 20 nap alatti élmények hatására és az ügyért való felelősségérzet alapján bátrak vagyunk azt javasolni, hogy valamilyen elfogadható módon juttassuk a szovjet párt és kormány vezetői tudomására, hogy egyes szovjet katonai vezetők gyakori apolitikus, tapintatlan és sértő magatartása objektíve árt a Szovjetunió tekintélyének, a Varsói szerződés egységének.” (Lásd a jelentés másolatát fent!) Nos, nem lettem nyomát, hogy ki és miként jelzett Moszkvának, de az tény, hogy nem egészen két héten belül Kazakov hadseregtábornok „süllyesztőbe” került a Védelmi Minisztérium Szemlézők Tábornoki Csoportjába történt áthelyezésével. Jakubovszkij marsall

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

4./ A gyakorlat egész levezetésének tapasztalat sajnálatosan igazolták a Szerződés hiányosságainak, pontatlanságának és rendezetlen területeinek tarthatatlansá zek meggyőzően bizonyítják, hogy fenntartásuk előbb, va utóbb éppen a Szovjetunió tekintélyének oszկkenéséhez, a Szerződés gyengüléséhez vezethet.

Ennek elkerülésére szükség van:

- a Szerződés szövegének általunk tervezett pont túsítására a Politikai Bizottság határozata alapján;
- az ugynevezett közös gyakorlatok megszervezés vel és levezetésével kapcsolatos alapvető, elvi jelentős kérdések behatárolására, kötelező érvényű betartására.

A 20 nap alatti élmények hatására és az ügyért val felelősségérzet alapján bátrak vagyunk azt javasolni, hogy valamilyen elfogadható módon juttassuk a szovjet párt és kormány vezetői tudomására, hogy egyes szovjet katonai ve zetők gyakori apolitikus, tapintatlan és sértő magatartása objektíva árt a Szovjetunió tekintélyének, a Varsói Szer ződés egységének.

Budapest, 1968. július hó "5" "n-n.

Oláh István
/:OLÁH ISTVAN vezérőrnagy:/
honvédelmi miniszterhelyettes

Szűcs Ferenc
/:SZÜCS FERENC vezérőrnagy:/
MNVKF. helyettes

Az Oláh–Szűcs-jelentés utolsó oldala¹⁵

érinthesetlennek bizonyult – különös tekintettel az intervenció közeli megindítására –, sőt a csehszlo vák társadalomnak még azt a megaláztatást is meg kellett élnie, hogy a megszállás levezényléséért megkapja a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Hőse kitüntetését!

¹⁵ HL MN Zala – 1968. 1968. 4. d. 8. őrzési egység (6. e.) (1968. 07. 05.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

A magyar vezérkari főnök a fentiekről *július 23-án* tájékoztatta a főképviselőt, aki másnap (*július 24-én*) 11 órakor – nagyon sürgethetett az idő! – ismét megjelent a szabadságon lévő honvédelmi minisztert helyettesítő Csémi Károly altábornagnál, de már Konztantyin Provalov vezérezredes és F. K. Maruscsak altábornagy, a Déli Hadseregcsoport parancsnoka, illetve törzsfőnöke társaságában.

A megbeszélés során Provalov vezérezredes közölte, hogy gyakorlatot tervez Csehszlovákia területén, s kéri az ebben részt vevő hadosztály, valamint a tervezésbe bevonható személyek kijelölését. Úgyszintén, a magyar fél döntése, hogy a hadosztályt az első vagy a második lépcsőben alkalmazza. Ennek álszent voltát mi sem bizonyítja, mint az, hogy azonnal „tanácsolta”: a hadosztály „lehetőleg” teljes állománnyal és az első lépcsőben tevékenykedjen.

Ezt követően a gyakorlat elgondolásáról tájékoztatták a magyar partnert: a Dunántúlról három szovjet, míg attól keletre egy magyar hadosztály nyomulna be Csehszlovákia területére, bizonyos körletek birtokbavételével. A gyakorlat politikai célja: segítséget nyújtani a csehszlovák népnek az ellenforradalom leverésében, amit az ottani társadalomnak, de saját katonáinknak is meg kell magyarázni.

Az elhangzottakat Csémi altábornagy személyesen, szóban jelentette Kádár Jánosnak. Ennek során következtetéseket vont le:

- a gyakorlat közvetlenül érinti az ország területének és lakosságának jelentős részét. Ezért célszerű felkészülni a lakosság tájékoztatására, a katonák felkészítésére, valamint a szükséges biztonsági intézkedések előkészítésére;
- július 26–27-étől lehet számolni az események megindulásával;
- a csehszlovák fegyveres erők ellentévékenységének függvényében sor kerülhet fegyveres harcra is, továbbá
- az előkészítésbe célszerű bevonni Reményi és Szűcs¹⁶ vezérőrnagyokat, majd a HM-ben létrehozni kidolgozócsoportot; bevonni Kálazi¹⁷ vezérőrnagyot és törzsét; a hadosztály, valamint az ezredek parancsnokait, politikai helyetteseit, ill. törzsfőnökeiket.

Ezt követően konkrét javaslatokat is tett:

- a kijelölt 8. gépkocsizó lövészadosztályt (gl. ho.) az első lépcsőben alkalmazzák;
- állományát – a feladattól függően – később pontosítsák.

¹⁶ Szűcs Ferenc (1922–1999) altábornagy. Különböző beosztások után washingtoni katonai attasé, majd hosszú éveken keresztül a magyar katonai hírszerzés vezetője, csoportfőnök, vezérkarfőnök-helyettes. 1968. augusztus 19-től november 30-ig összekötőként működött a Csehszlovákiát megszálló VSZ-főparancsnokság és a MN Vezérkara között. 1973. január 15. és 1974. december 20. között Vietnamban a Nemzetközi Ellenőrző Bizottság magyar tagozatának volt parancsnoka.

¹⁷ Kálazi József (1919–2003) vezérőrnagy, hadseregparancsnok, személyügyi főcsoportfőnök, a ZMNE „Pro Militum Artibus” kitüntetettje.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

Kádár János a jelentést tudomásul vette, a következtetéseket és a javaslatokat jóváhagyta, egyben döntött abban, hogy Czinege Lajos¹⁸ vezérezeredes, honvédelmi minisztert július 26-ára szabadságáról rendeljék vissza.

Július 25-én Reményi és Szűcs vezérőrnagyok Csémi altábornagy parancsára felkeresték Maruscsak altábornagyot, a Déli Hadseregcsoport törzsfőnökét, aki tájékoztatta őket a tervezett gyakorlat elgondolásáról, a részt vevő magyar hadosztály várható feladatáról, valamint a gyakorlat tervezésével és biztosításával kapcsolatos követelményekről. Ezek lényege:

- a szovjet csapatok „... a gyakorlaton részt vevő valamennyi szövetséges erővel egyidőben, lendületes előnyomulással meghatározott körleteket vesznek birtokba, az ott talált fegyveres erőket békésen, vagy a helyzettől függően erőszakkal lefegyverzik (Egy békegyakorlaton?! – Sz. M.), és a birtokbavett terület szilárd ellenőrzésével biztosítják a politikai célkitűzések elérésének feltételeit.”¹⁹ (Eredeti írásmóddal – Sz. M.)
- a gyakorlat politikai céljaként megismételte a Provalov vezérezeredes által az előző napon előadottakat;
- a gyakorlatot a hadseregcsoport parancsnoka vezeti, s a magyar hadosztályt a mellé kirendelt VK-operatív csoporton keresztül irányítja. A hadosztály feladata: a Nagybátány–Gödöllő megindulási körletből Hatvan–Novo Mesto (helyesen: Nové Mesto)/Vág-Újhely – Sz. M.) irányban előre nyomulva birtokba venni Nové Mesto–Sered–Nové-Zámky–Sturovo–Vel Krtis (helyesen: Sered’/Szered–Nové Zámky/Érsek-újvár–Šturovo/Párkány–Vel’ký Krtiš]/Nagykürtös – Sz. M.) körletet (mintegy 10 000 km²), melyben kilenc helyőrség-parancsnokság létesítésével biztosítani annak szilárd ellenőrzését.
- *Az ebből adódó közvetlen feladatok:* a kijelölt hadosztály felkészítése úgy, hogy állománya és harcértéke legyes arányban a végrehajtandó feladattal, valamint a készenlétet az összpontosítási körletben (ÖK) július 30-án 03.00-ig érje el;
- *az új helyi politikai és állami szervek létrehozása* (Békegyakorlat keretében?! – Sz. M.) nem a katonai vezetés feladata, hanem a politikai szervek végzik, együttműködésben a valószínűleg egyidejűleg megalakuló új csehszlovák központi párt- és állami szervekkel. (!??– Sz. M.) A Déli Hadseregcsoport (DHSCS) törzse mellé párt- és állami szervek képviselőinek kiküldését tervezik.

Még ezen a napon 17.00-kor Csémi altábornagy meghallgatta Reményi és Szűcs vezérőrnagy jelentését a feladatokról, majd elrendelte az előkészítő munka megkezdését szűk kidolgozócsoport létrehozásával. Az előzetes számvetések után a vezérkarfőnök berendel-

¹⁸ Czinege Lajos (1924–1998) a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Központi Bizottság (KB) tagja (1959–1988) és a Politikai Bizottság (Pol. Biz.) póttagja (1961–1970). Honvédelmi miniszter (1960–1984), altábornagy (1960), vezérezeredes (1962), hadseregtábornok (1978). A Minisztertanács elnökhelyettese volt 1984 és 1987 között.

¹⁹ HL MN Zala – 1968. 12. doboz 11–12. f.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

te Kálazi József vezérőrnagyot és Polgár Ervin²⁰ ezredest, az 5. Hadsereg törzsfőnökét, akik jelentettek neki a 8. gl. ho. helyzetéről, majd megismertette őket a feladattal, a végrehajtás előzetes tervével, ezt követően pedig elrendelte, hogy ezek alapján – a hadosztályparancsnok bevonásával – a helyzetpontosítást követően, részletes számvetésekkel indokoltan tegyenek javaslatot július 26-án a végrehajtás módjára.

A VK kidolgozócsoportja ezzel párhuzamosan folytatta a tervezést, illetve szervezte az előrevonással, a feladat mindenoldalú biztosításával kapcsolatos munkát. Az előzetes számvetésekből már nyilvánvalóvá vált, hogy a feladatot csak teljes állományú hadosztállyal lehet biztonságosan végrehajtani. Az is világossá vált, hogy az első ütemben kb. 400 km-es menetet kell végrehajtani, melynek során kerülni célszerű a nehéztechnika (harckocsik) közúti mozgatását. Ezek mellett az egyik legnagyobb dilemmát az képezte, hogy az alig egy hónapja bevonultatott, tehát alapvetően kiképzetlen újoncok helyett behívott tartalékos állománnyal töltsék-e fel.

Július 26-án 10 órakor Provalov vezérezredes és Maruscsak altábornagy felkereste Csémi altábornagyot, tájékoztató a feladattal (Immár másodszer nem „gyakorlat”-ról, hanem „feladat”-ról írtak a Munkafüzetben! – Sz. M.) kapcsolatos magyar álláspontról, az előkészületek állásáról. A vezérkari főnök arról tájékoztatta őket, hogy „megfelelő erő” részvételét javasolják majd az előjáró szerveknek. A vendégek mind a javaslattal, mind az előkészületek állásával kapcsolatban kifejezték elégedettségüket.

Ezt követően, 11 órakor Csémi altábornagy, valamint Reményi és Szűcs vezérőrnagy részletesen tájékoztatta a szabadságáról visszaérkezett Czinege vezérezredest a feladatról, az annak végrehajtására vonatkozó elképzelésről, az előkészületek állásáról, valamint a döntést igénylő kérdésekről. Az elhangzottakat a miniszter elfogadta, illetve jóváhagyta, majd Csémi altábornaggal közösen jelentette a pártvezetésnek.

A legfelsőbb jóváhagyás alapján a feladat végrehajtására a zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészhadosztályt jelölték ki – a harckocsifelderítő-zászlóalj, a géppisztolyos zászlóalj és a hadosztály-sütőde kivételével –, ugyanakkor (a kedvezőbb diszlokációjuk következtében – Sz. M.) megerősítették a 11. harckocsihadosztály (Tata) harckocsi- és tüzérezredével. (Rétság és Cegléd). Az említett egységeket kölcsönösen átalárendelték a hadosztályoknak. Arról is döntés született, hogy az első időszakos katonák helyett – akik folytatják a kiképzést – visszabiztosított tartalékosokat hívnak be.

14 órakor Kálazi vezérőrnagy, Lakatos Béla²¹ vezérőrnagy, a 8. gl. ho. parancsnoka, valamint Polgár ezredest jelentették a honvédelmi miniszternek a hadosztály pontosított helyzetét, továbbá a feladat végrehajtásával kapcsolatos problémákat. Czinege vezérezredest a jelentést elfogadta, majd válaszolt a felmerült kérdésekre és problémákra. Ezt köve-

²⁰ Polgár Ervin (1929–) vezérőrnagy, az 5. HDS mb. törzsfőnöke, az MNVK 2. (felderítő) csoportfőnöke, a ZMNE „Pro Militum Artibus” kitüntettetje.

²¹ Lakatos Béla (1923–1976) vezérőrnagy, főcsoportfőnök, hadosztály-, majd hadtestparancsnok, a VSZ EFE törzsfőnökének magyar helyettese. <file:///E:/Zala-68/Lakatos%20B%C3%A9la.pdf> (Letöltés: 2017. 02. 07.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

tően elrendelte, hogy 2-3 óra alatt tovább pontosítsák az elhatározást és ismételten jelentésék azt neki.

Ezzel egyidejűleg felhívta a figyelmüket arra, hogy:

- a politikai és államhatalmi szervek létrehozása nem a hadosztály feladata;
- az egység- és alegységparancsnokokat világos (közelebbi, további) feladatok elé kell állítani;
- lendületes, határozott ténykedésre készüljenek fel, valamint
- a parancsnok tartalékként gyorsan mozgó, operatív csoportot kell létrehozni.

15 órákor a miniszter tájékoztatta a Katonai Tanács (KT) tagjait és szervezetszerű helyetteseiket a kialakult helyzetről.

16 órákor ugyanő és a vezérkari főnök a feladat végrehajtásában, illetve annak biztosításában érdekelt fegyvernemi és szolgálati ágak főnökeit, továbbá a csoportfőnököket is tájékoztatta – bár kevésbé részletesen. (Ennek oka az lehetett, hogy a szovjet vezetés rendkívül alaposan megszabta, hogy csak „az érintettség” mértékében és idejében tágítható a tervbe „beavatottak” köre.)

17 órákor Aljosin vezérőrnagy, a Déli Hadseregcsoport hadműveleti csoportfőnöke a Honvédelmi Minisztériumban tájékozódott a hadosztályparancsnok elhatározásáról, majd jelentette a miniszternek, hogy Grecsko marsall július 29-én 04.00-ra határozta meg a készenlét idejét, azaz, ekkorra a csapatoknak készen kell állniuk az összpontosítási körletben a tevékenység megkezdésére. Ennek megfelelően, nem kell várni további jelzésre az előrevonás megkezdésére. Így, a hadosztály teljes harckészültségbe helyezésének munkálatait – beleértve a részleges rejtett mozgósítást is –, valamint az előrevonás megkezdését egy nappal előbbre kell hozni.

18 órákor Kálazi és Lakatos vezérőrnagyok jelentették Czinege vezérezredesnek a fenti időpontnak megfelelően pontosított elhatározásukat. E szetint a hadosztály harckészültségbe helyezését 27-én reggelre, a menet megkezdését pedig 22, illetve 23.00-ra kérték engedélyezni.

20.20-kor Csémi altábornagy konkrét utasítást adott az érintett fegyvernemi, valamint csoportfőnököknek az előrevonás és feladat biztosítására vonatkozóan. Ezt követően ismételten felhívta a figyelmüket arra, a miniszter által adott utasításra, hogy a hadosztály mindenoldalú biztosítását a VK 1. (hadműveleti) csoportfőnök (Reményi Gyula vezérőrnagy) által vezetett – az érdekelt szervek képviselőiből alakult – operatív csoport végzi.

Július 27-én 03.00-kor a vezérkari főnök a HM főügyeletos útján fokozott harckészültséget rendelt el – részleges rejtett mozgósítással – a 8. gépkocsizó lövészhadosztálynak a gyakorlatban részt vevő alakulatai részére. A fenti feladatoknak az előírt időre, rendben történt végrehajtása után, a hadosztály jelentette a menetkésztségét.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

08.15-kor Csémi altábornagy megbízásából tájékoztatták Szilágyi László²² vezérőrnagyot, valamint Schmidt **István**²³ ezredest, az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) parancsnokát, illetve törzsfőnökét a kialakult helyzetről, a feladatról, ismertették velük azokat az Országos Légierő Parancsnokságra vonatkozó kérdéseket, amelyekről a vezérkari főnök jelentést vár tőlük. Reményi vezérőrnagy viszont Nyitrai Lajos ezredes, pénzügyi csoportfőnököt tájékoztatta a „Zala”-gyakorlatról, és közölte vele a vezérkari főnök utasítását, hogy tervezze meg annak pénzügyi biztosítását és legyen készen annak jelentésére.

9 órakor Maruscsak altábornagy azzal a kéréssel fordult Csémi Károly altábornagyhoz, hogy a Balatontól északra és Örkény körzetében lévő szovjet hadosztályok körleteit zárják le a diplomaták elől. Emellett pontosították, hogy a körlet elhagyása után miként történjen a lőszerkiosztás, a parancsnokok és a személyi állomány megismertetése a feladatukkal, avagy a megindulási terepszakasza való felzárkózás, a Déli Hadseregcsoporthoz tartozó parancsnoka mikor találkozhat Lakatos Béla vezérőrnaggyal; mikor, illetve hova menjen a VK-operatív összekötő csoport stb.

13 órakor az OLP parancsnoka jelentette a vezérkari főnöknek a „Zala”-gyakorlattal, valamint a magasabb harcászati helyzetbe helyezéssel kapcsolatos javaslatait, amiket Csémi altábornagy elfogadott, majd elrendelte néhány rendszabály azonnali, illetve fokozatos bevezetését.

13.50-kor Hersiczky Lajos²⁴ vezérőrnagy, MN műszaki főnök jelentette az előrevonással, illetve a „feladat” (Maga, a munkafüzet vezetője tette végre idézőjelbe! – Sz. M.) műszaki biztosításával kapcsolatosan végrehajtandó rendszabályokat. A vezérkari főnök ezeket is elfogadta.

20.25-kor Kálazi József vezérőrnagy jelentette, hogy a 8. gl. hadosztály felkészült a menet megindítására, és az alegységek is megkezdték a tervezett időpontokban az előrevonást a megindulási terepszakasza. A vasúti szerelvényekre időben bevagonírozták a nehéztechnikát és elindították. A menet forgalomszabályozását és a pihenési körletek zárását a hadsereg-parancsnokság és a Belügyminisztérium erői együttesen jól hajtották végre.

Még ezen a napon – 27-én – a vezérkari főnök parancsára Reményi vezérőrnagy megszervezte az érintett szlovákiai területek és az azokon lévő katonai objektumok felderítését.

Július 28-án Czinege Lajos vezérezredes jelentette a Politikai Bizottságnak a megtett intézkedéseket, valamint a végrehajtás állását. Ennek során jelentette a 8. gl. hadosztály harcértékét: 964 (ebből 200 tartalékos) tiszt, 659 tiszthelyettes és 8749 legénységi (ezekből 3000 tartalékos), összesen 10 366 (Összeadási hiba, helyesen: 10 372) fő, ebből 3200 tartalékos, továbbá 142 közepes és 17 úszó harckocsi, 83 felderítő-úszógépkocsi (össze-

²² Szilágyi László (1919–2007) vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök, országos légvédelmi parancsnok, a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői Főparancsnoksága (VSZ EFEF) törzsfőnökének magyar helyettese, vezérkarifőnök-helyettes. A ZMNE „Pro Militum Artibus” kitüntetéses.

²³ Schmidt István (1932–1996) vezérőrnagy, MN repülőfőnök, a „Gyufa”, a ZMNE „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntetéses.

²⁴ Hersiczky Lajos (1920–2002) vezérőrnagy, MN műszaki főnök, a ZMNE „Pro Militum Artibus” posztumusz kitüntetéses.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

sen 242); 1816 gépjármű; 57 páncéltörő löveg; 113 löveg és aknavető; 35 légvédelmi löveg, valamint géppuska (összesen 205 db.) Lőszerből, üzemanyagból és élelemből a „Mozgó készlet”-tel rendelkeznek, ami 6-7 napos tevékenységet biztosít. A hadosztály vezetésére létrehozott összekötő operatív csoport – Szücs Ferenc vezérőrnagy vezetésével – felkészült és elvonult a Déli Hadseregcsoport harcálláspontjára. Az operatív csoportból kivált politikai részleg Kiss Lajos²⁵ vezérőrnagy vezetésével elvonult a 8. gl. hadosztály harcálláspontjára.

12.30-kor Provalov és Czinege vezérezredes kölcsönösen tájékoztatta egymást az addig végzett munkákról és a helyzetről, majd megállapodtak a továbbiakra vonatkozóan. A honvédelmi miniszter kihangsúlyozta, hogy a 8. gl. hadosztály vezetését a hadseregcsoport parancsnoka végzi, a VK operatív csoport a hadosztály mindenoldalú biztosításáért felelős. Provalov vezérezredes ezzel egyetértett és közölte, hogy még az este folyamán elmegy Lakatos vezérőrnagyhoz, hogy átadja neki a harcparancsot, és megbeszélje vele a végrehajtás részleteit.

Az esti órákban befutott – a fent elrendelt – felderítési jelentések a korábban ismerteket erősítették meg: mindenütt normális mederben folyt az élet. Ennek ellenére a felderítésnek folytatódnia kellett.

Ügyszintén az este folyamán az elsőlépcső-hadosztályok – a szovjetek is – és a vezetési pontok a meghatározott körletekben készültek a teljes készenlét elérésére. A 8. gl. hadosztályt a körletbe való beérkezését követően a vezérkari főnök kivonta az 5. Hadsereg alárendeltségéből.

Július 29-én 03 órakor a miniszter tájékoztatta a helyzetről a szabadságról bevonult helyetteseit, illetve a vezérkarfőnök általános helyettesét.

04 óra előtt minden hadosztály jelentette a teljes készenlét elérését.

08.00-kor a vezérkari főnök az 5. Hadsereg teljes állománya (kivéve az aszódi 15. gl. ezred), a 3. hadtest teljes állománya (a verpeléti 35. hk. ezred kivételével), a 46. hadihajós dandár, a szentesi 39. műszaki dandár, a 15. önálló HM híradóezred, a 117. VCS (vonalcsatlakozó) zászlóalj, valamint a 40. önálló HM komendáns- és rendészeti ezred részére elrendelte a harckészültséget fokozó néhány rendszabály bevezetését. A 15. gl. és a 35. hk. ezred részére viszont fokozott harckészültséget rendelt el, de mozgósítás nélkül.

Ezt megelőzően az OLP parancsnoka teljes harckészültségbe helyezte a 31. (Taszár), a 47. (Pápa) és az 59. (Kecskemét) honi vadászpülő-ezredet.

Lakatos vezérőrnagy kérésére Csémi altábornagy engedélyével kiszállítottak a hadosztálynak 0,5 javadalmazás lövészlőszert.

A reggeli órákban a hadosztály körletében a tisztek részre politikai tájékoztatót tartottak, melynek során vázolták a nemzetközi és a csehszlovákiai politikai helyzetet, majd a *konkrét feladatok ismertetése nélkül* tudomásukra hozták a készenlét szükségességét,

²⁵ Kiss Lajos (1925–) vezérőrnagy, az 5. Hadsereg parancsnokának politikai helyettese, majd a Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ) főtitkára.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

a „Zala”-gyakorlat politikai célját. A konkrét feladatot ezredparancsnok-helyettesi szintig bezárólag ismertették. A személyi állomány az általános körletrend megteremtésével foglalkozott, de az illetékesek nagy figyelmet fordítottak pihentetésükre is.

A honvédelmi miniszter minden nap 10 órákor – a hadműveleti szolgálat jelentései alapján – napi jelentést tett a Politikai Bizottságnak.

Július 30-án a politikai tájékoztató anyagát Czinege vezérezredes megküldte Benkei András belügyminiszternek és Borbándi Jánosnak, a KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztály vezetőjének.

A tervezett helyőrség-parancsnokságok „megerősítésére” területi elhárítókából, közrendvédelmi szakemberekből, postai műszaki szakemberekből és tolmácsokból összeállított csoportokat kiszállították a csapatokhoz, s az adott törzsekbe osztották be őket.

11 órákor a miniszter a HM vezetőit – önálló osztályvezetőikig bezárólag –, a seregtes-tek és a közvetlen magasabbegységek parancsnokait, valamint helyetteseiket tájékoztatta a politikai helyzetről, továbbá a Magyar Néphadseregnek pártvezetéstől kapott feladatáról, illetve az addig foganatosított rendszabályokról.

14 órákor Czinege vezérezredes az 5. Hadsereg és az OLP parancsnokait tájékoztatta hasonló módon – személyre szólóan.

Július 31-én a 8. gépkocsizó lövészadosztálynál hatnapos kiképzési terv szerint, „normális” élet folyt. A hangulat kielégítő volt, „... a tisztai állomány a politikai tájékoztatót »megemésztette«”.²⁶ Az ezredparancsnokok folytatták az alegységek feladatainak részletes kidolgozását. Emellett nagy gondot fordítottak a harci és gépjárműtechnika javítására, karbantartására, amihez a központi készletből megfelelő alkatrész-utánpótlást biztosítottak.

Az MN többi alakulatánál az éves tervnek megfelelő munka folyt – a korábban elrendelt harcászati rendszabályok betartásával. Néhány – nagyobb mozgást igénylő – gyakorlatot megváltoztattak. A vezérkari főnök elrendelte az „M”-összekovácslási gyakorlatok augusztus 4-éig történő felfüggesztését. A „Horizont” egészségügyi gyakorlat megtartását – tekintettel nemzetközi jellegére – a honvédelmi miniszter engedélyezte, de csökkentett állománnyal.

Ezzel a július 31-i bejegyzéssel zárul Reményi Gyula vezérőrnagy munkafüzete. A 28–29-i bejegyzésekből láttuk, hogy az elsőlépcső-hadosztályok elérték a „teljes készenlét”-et, csak a megindulási parancsra vártak. Ez azonban mintegy három héttel „elnapolódott”, bizonyos politikai egyeztetések (ágcsernyői, pozsonyi tárgyalások stb.) következtében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Ehrenberger Róbert (szerk.): „A dolgozó népet szolgálom”. Forráskiadvány a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból. 1957–1972. Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok, Budapest, 2006.

²⁶ HL MN Zala – 1968. 12. doboz 31. f.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.20

2019. XII. évf. Különszám

2. Horváth Miklós – Solymosi József: A Magyar Néphadsereg a Varsói Szerződés kötelékében (1957–1991). In: Magyarország Hadtörténete 1919-től napjainkig. Szerk. Horváth Miklós. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018.
3. Jagodics Péter: 1968 Egy elfelejtett hadjárat. A zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészadosztály és a katonai elhárítás részvétele Csehszlovákia megszállásában. Szülőföld Könyvkiadó, 2018.
4. Pataky Iván: A vonakodó szövetséges. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1996.
5. M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2008.
6. M. Szabó Miklós: A „prágai tavasz” és a katonai megszállás magyar diplomáciai iratok tükrében (1968. május – október.) 1–2. rész *Honvédségi Szemle*, 146 (2018/3.) 141–153.
7. M. Szabó Miklós: A „prágai tavasz” és a katonai megszállás magyar diplomáciai iratok tükrében (1968. május – október.) 1–2. rész *Honvédségi Szemle*, 146 2018/4. 140–157.
8. M. Szabó Miklós: [A „Duna”-hadműveletből levont főbb tapasztalatok, tanulságok – a végrehajtó parancsnokok szemszögéből \(1968. október\)](#). *Hadtudomány*, 28 (2018/3). 68–78. DOI: 10.17047/HADTUD.2018.28.1.90
9. M. Szabó Miklós: [A „Duna”-hadműveletből levont főbb tapasztalatok, tanulságok – ahogy az előljárók látták.– 1. rész](#) *Hadtudomány*, 28 (2018/3–4). 31–42. DOI: 10.17047/HADTUD.2018.28.3-4.31
10. Dr. Számvéber Róbert – Laczovics Erika – Solymosi József: „Zala” 1968 – Az MN 8. gépkocsizó lövészadosztály hadműveleti naplója Csehszlovákia megszállásának időszakából”. (Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok) Püedlo Kiadó, Nagykovácsi, 2012.